

การปฏิบัติในการให้อาหารบุตรของมารดาที่คลอดบุตร ในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ลัดดา ฤกษ์สุภผล*, สวงนศักดิ์ ฤกษ์สุภผล**

*ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม และ **ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

นมมารดาเป็นแหล่งสารอาหารที่ดีและสำคัญที่สุดสำหรับทารก ในปัจจุบันองค์การอนามัยโลกได้ แนะนำการให้อาหารสำหรับทารกโดยแนะนำให้นมมารดาแต่เพียงชนิดเดียวนาน 6 เดือน หลังจากนั้นควรได้รับอาหารเสริมที่ถูกต้องและเหมาะสมกับวัยร่วมกับนมมารดาจนถึงอายุ 2 ปี อย่างไรก็ตามจากการศึกษาต่างๆ พบว่า การให้อาหารแก่ทารกยังไม่เป็นไปตามคำแนะนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราการให้นมมารดาแก่ทารกลดลงตามอายุ และพบความแตกต่างของอัตราในระหว่างการศึกษา การศึกษานี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาอัตราการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และการให้อาหารเสริมแก่ทารกถึงอายุ 6 เดือนในมารดาที่คลอดบุตร ที่โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ถึงธันวาคม พ.ศ.2548 จำนวน 316 คน ผลการศึกษาพบว่าอัตราการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวที่อายุ 2, 4 และ 6 เดือน คิดเป็นร้อยละ 19.1, 1.2 และ 0 ตามลำดับ ร้อยละ 25.7 ของเด็กอายุ 2 เดือนได้รับอาหารอื่นนอกจากนม ร้อยละ 47.8 ของเด็กอายุ 4 เดือน และ ร้อยละ 76.1 ของเด็กอายุ 6 เดือนที่ได้รับอาหารอื่นนอกจากนมมากกว่า 1 มื้อ จากการศึกษาสรุปได้ว่ามารดาที่คลอดบุตร ที่โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างช่วงการศึกษามีอัตราการให้นมมารดาแก่บุตรเป็นอาหารเพียงอย่างเดียวต่ำ มีการหยุดให้นมมารดาเร็วและมีการให้อาหารอื่นนอกจากนมเสริมอย่างไม่เหมาะสมกับวัย ซึ่งควรจะได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการให้อาหารที่เหมาะสมกับวัยเพื่อเสริมสร้างภาวะทางโภชนาการที่ดีแก่เด็กกลุ่มนี้ต่อไป

Infant feeding practices at HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn Medical Center

Lakkana Rerksuppaphol^{*✉}, Sanguansak Rerksuppaphol^{**}

*Department of Preventive Medicine and **Department of Pediatrics,
Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

Abstract

Breast milk is the best and important sources of nutrients for infants. To date, the World Health Organization strongly encourage exclusive breastfeeding for the first 6 months of life, thereafter, the proper complementary feeding is recommended with breastfeeding up to 2 years of age. However, several studies had demonstrated the improper feeding practice in infants especially the declining rate of exclusively breastfeeding along with age. As the rates of exclusively breastfeeding were varies among the centers, we sought to determine local data of exclusively breastfeeding and infant feeding practice up to the 6 months of age in infants born at HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn Medical Center (MSMC), Nakorn Nayok, Thailand. Three hundreds and sixteen mothers of children born at MSMC between February and December 2005 were interviewed for their feeding practice every 2 months for 6 months. The results indicated that the proportions of infants exclusively breastfed were 19.1% at 2 months, 1.2% at 4 months and 0% at 6 months, whereas, the proportions of infants receiving improper complementary foods at these ages were 25.7%, 47.8% and 76.1%, respectively. In conclusion, this study indicated that the low exclusively breast feeding rate, improper weaning and early introduction of complementary foods were significant problems in infants born at MSMC. There is need for promotion, protection and support of optimal infant feeding practices for improving nutritional status of children in this area.

Key words: Exclusive breastfeeding, infant feeding practice

Lakkana Rerksuppaphol[✉]

Department of Preventive Medicine

Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University,

62 Moo 7 Ongkarak, Nakhon Nayok, 26120, Thailand

บทนำ

น้ำนมมารดาเป็นอาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารก เนื่องจากมีสารอาหารครบถ้วนที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 4-6 เดือนแรกของชีวิต ให้ภูมิคุ้มกันต่อโรคต่างๆ เช่น โรคท้องร่วง โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนบน อีกทั้งยังชะงักการหยุด ปลอดภัย และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดาและบุตรอีกด้วย^{1,2} สำหรับข้อแนะนำการให้นมมารดาแก่บุตรในอดีต องค์การอนามัยโลก (WHO) แนะนำให้ทารกดื่มน้ำนมมารดาอย่างเดียวจนถึงอายุ 4-6 เดือน³ แต่ปัจจุบันพบว่าองค์การอนามัยโลกได้แนะนำให้บุตรได้รับนมมารดาถึงอายุ 6 เดือน หลังจากนั้นควรได้รับอาหารเสริมที่ถูกต้องและเหมาะสมกับวัยร่วมกับน้ำนมมารดาจนถึงอายุ 2 ปี⁴ สำหรับประเทศไทยได้ส่งเสริมให้มีการให้นมมารดาแก่บุตรเพียงชนิดเดียวถึงอายุ 6 เดือนตามข้อแนะนำขององค์การอนามัยโลก จากข้อมูลการศึกษาในอดีตถึงอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงชนิดเดียวของประเทศไทย พบว่ามีอัตราที่ต่ำและพบมีความแตกต่างระหว่างภูมิภาค ปีที่ศึกษา รวมทั้งบางการศึกษาใช้ข้อชี้วัดที่อายุ 4-6 เดือน เป็นต้น⁵⁻⁸ อย่างไรก็ตามอัตราการให้นมมารดา แก่บุตรถึงอายุ 6 เดือนโดยรวมยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งกำหนดให้มารดาทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30⁹

ในปัจจุบันยังไม่มีรายงานการศึกษาเฉพาะจังหวัดนครนายก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอองครักษ์ ที่เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งมีเป้าหมายในการส่งเสริมโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก ตามแนวทางบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมมารดาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานถึงอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่มาคลอดบุตรที่โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบไปข้างหน้าในประชากรมารดาซึ่งคลอดบุตรในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงธันวาคม พ.ศ.2548 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 316 ราย เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์มารดาเมื่อแรกคลอดบุตรถึงข้อมูลทั่วไปของครอบครัว ลักษณะทางประชากรต่างๆ รวมทั้งข้อมูลประชากรของบุตร ความตั้งใจในการเลี้ยงบุตรด้วยน้ำนมมารดา และสัมภาษณ์มารดาเมื่อนำบุตรเข้ารับบริการตรวจสุขภาพ และฉีดวัคซีนที่คลินิกสุขภาพเด็ก เมื่อทารกอายุ 2, 4 และ 6 เดือน ถึงข้อมูลการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา นมผสม และอาหารเสริม ข้อมูลการศึกษาแสดงเป็น

จำนวนและร้อยละ การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม โดยไคสแควร์ โดยนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ถือว่ามีความสำคัญ

การศึกษานี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มารดาที่เข้าร่วมการศึกษาได้รับคำอธิบายและได้ลงนามยินยอมเข้าร่วมโครงการ

ผลการศึกษา

มารดาจำนวน 316 คน ตอบเข้าร่วมการศึกษา อายุเฉลี่ยของมารดาเท่ากับ 27.34 ปี โดยในจำนวนนี้มีมารดาคลอดบุตรเป็นเพศชายจำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 และคลอดบุตรเป็นเพศหญิงจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 51.6 โดยไม่มีการคลอดเป็นทารกแฝด ทารกส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 55 คลอดธรรมชาติทางช่องคลอด โดยไม่พบภาวะผิดปกติจากการตรวจ

ร่างกาย พบมารดา 2 คนที่มีภาวะครรภ์เป็นพิษระหว่างรอคลอด และมารดา 2 คนมีน้ำคร่ำเดินก่อนกำหนดมากกว่า 24 ชั่วโมง มารดาส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน หรือมีอาชีพรับจ้าง พนักงาน (รวมร้อยละ 78.4) และส่วนใหญ่ร้อยละ 71.5 จบการศึกษาชั้นสูงสุดระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ข้อมูลของบิดาของบุตรพบว่ามีอายุเฉลี่ย 30.89 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 64.2 ประกอบอาชีพรับจ้างหรือเป็นพนักงานบริษัท รายได้ของครอบครัวต่อเดือน พบว่า 2 ใน 3 ของประชากรที่ศึกษามีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน ทารกส่วนใหญ่คลอดครบกำหนด มีทารกคลอดก่อนอายุครรภ์ 38 สัปดาห์ร้อยละ 22.8 และส่วนใหญ่ร้อยละ 49.1 เป็นบุตรคนแรกของครอบครัว ลักษณะทางประชากรต่างๆ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะประชากรที่ศึกษา (n=316)

จำนวนมารดา, คน	316
บุตรเพศชาย, คน (ร้อยละ)	156 (49.37)
อายุมารดา, ปี (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	27.34 (8.20)
อาชีพของมารดา, คน (ร้อยละ)	
• รับจ้าง, พนักงานบริษัท	124 (39.2)
• แม่บ้าน	124 (39.2)
• เกษตรกรรม	6 (1.9)
• ค้าขาย, ธุรกิจส่วนตัว	51 (16.1)

● รับราชการ,รัฐวิสาหกิจ	11 (3.5)
ระดับการศึกษาสูงสุดของมารดา, คน (ร้อยละ)	
● ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	69 (21.8)
● มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	157 (49.7)
● อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	86 (27.2)
● สูงกว่าปริญญาตรี	4 (1.3)
อายุบิดา, ปี (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	30.89 (7.23)
อาชีพของบิดา, คน (ร้อยละ)	
● เกษตรกรรม	16 (5.1)
● รับจ้าง,พนักงานบริษัท	203 (64.2)
● ค้าขาย,ธุรกิจส่วนตัว	55 (17.4)
● รับราชการ,รัฐวิสาหกิจ	30 (9.5)
● อื่นๆ	12 (3.8)
ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดา, คน (ร้อยละ)	
● ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	89 (28.2)
● มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	148 (46.8)
● อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	69 (21.8)
● สูงกว่าปริญญาตรี	10 (3.2)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว, คน (ร้อยละ)	
● น้อยกว่า 3,000 บาทต่อเดือน	2 (0.6)
● 3,001- 6,000 บาทต่อเดือน	82 (25.9)
● 6,001-9,000 บาทต่อเดือน	68 (21.5)
● 9,001-12,000 บาทต่อเดือน	52 (16.5)
● 12,001-15,000 บาทต่อเดือน	37 (11.7)

● 15,001-18,000 บาทต่อเดือน	2 (0.6)
● 18,001-21,000 บาทต่อเดือน	26 (8.2)
● มากกว่า 21,000 บาทต่อเดือน	47 (14.9)
ข้อมูลเกี่ยวกับบุตร	
น้ำหนักแรกเกิด, กรัม (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	2926.68 (474.23)
ความยาวแรกเกิด, เซนติเมตร (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	51.41 (2.92)
อายุครรภ์, สัปดาห์ (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	38.29 (1.75)
วิธีการคลอด, คน (ร้อยละ)	
● คลอดปกติทางช่องคลอด	174 (55.1)
● ใช้คีมดิ่งช่วยคลอด	9 (2.8)
● ใช้เครื่องดูดสุญญากาศดึงช่วยคลอด	27 (8.5)
● ผ่าตัดคลอดทางหน้าท้อง	106 (33.5)

การสัมภาษณ์เมื่อแรกคลอดบุตรถึงความตั้งใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา พบว่า ร้อยละ 43.7 ของมารดาที่มีความตั้งใจที่จะให้บุตรได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียว ร้อยละ 54.7 ของมารดาที่มีความตั้งใจที่จะให้บุตรได้รับนมมารดา ร่วมกับนมผสม และร้อยละ 1.6 ของมารดาที่มีความตั้งใจที่จะให้บุตรดื่มนมผสมเพียงอย่างเดียว มารดาที่มีความตั้งใจจะให้นมมารดาแก่บุตรนานโดยเฉลี่ย 6.8 เดือน (พิสัย 0-24 เดือน) การศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลต่อ

การตัดสินใจเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาชนิดเดียวหรือเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม พบว่า ร้อยละ 67.7 ของมารดาที่มีอาชีพรับจ้าง พนักงานบริษัท หรือเกษตรกรจะมีแนวโน้มให้นมผสมแก่บุตร เช่นเดียวกับบิดาที่มีอาชีพรับจ้าง พนักงานบริษัท หรือเกษตรกร จะให้นมผสมแก่บุตรก่อนอายุ 6 เดือน ส่วนปัจจัยอื่น เช่น การที่บุตรคลอดก่อนกำหนด ระดับการศึกษาสูงสุดของมารดาและบิดา ลำดับที่ของบุตร จะไม่มีผลต่อการเลือกชนิดนมให้บุตร แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยต่างๆต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว

	ตั้งใจเลี้ยงบุตร ด้วยนมมารดา อย่างเดียว (n=138)	ตั้งใจเลี้ยงบุตร ด้วยนมผสมและอาจ ให้นมมารดา ร่วม (n=178)	P value
บุตรคลอดก่อนกำหนด, คน (ร้อยละ)	25 (18.1)	47 (26.4)	0.10
ระดับการศึกษาสูงสุดของมารดา, คน (ร้อยละ)			0.25
• ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	30 (21.7)	39 (21.9)	
• มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	62 (44.9)	95 (53.4)	
• อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	43 (31.2)	43 (24.2)	
• สูงกว่าปริญญาตรี	3 (2.2)	1 (0.6)	
อาชีพของมารดา, คน (ร้อยละ)			<0.01
• รับจ้าง,พนักงานบริษัท หรือการเกษตร	42 (30.4)	88 (49.4)	
• รับราชการ,รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย	33 (23.9)	29 (16.3)	
• แม่บ้าน	63 (45.7)	61 (34.3)	
ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดา, คน (ร้อยละ)			0.22
• ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	36 (26.1)	53 (29.8)	
• มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	61 (44.2)	87 (48.9)	
• อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	34 (24.6)	35 (19.7)	
• สูงกว่าปริญญาตรี	7 (5.1)	3 (1.7)	
อาชีพของบิดา, คน (ร้อยละ)			<0.01
• รับจ้าง,พนักงานบริษัท หรือการเกษตร	82 (59.4)	137 (77.0)	
• รับราชการ,รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย	49 (35.5)	36 (20.2)	
• อื่น ๆ	7 (5.1)	5 (2.8)	
ลำดับที่ของบุตร, คน (ร้อยละ)			0.09
• บุตรคนที่ 1	60 (43.5)	95 (53.4)	
• บุตรตั้งแต่ลำดับที่ 2	78 (56.5)	83 (46.6)	

การสำรวจถึงการเลี้ยงบุตรด้วยนมและอาหารอื่นๆ ที่อายุ 2 เดือน พบว่ามารดาจำนวน 272 คน ตอบการสัมภาษณ์ คิดเป็นร้อยละ 86.1 ในจำนวนนี้มีเด็กจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ

19.1 ที่ได้รับนมมารดาเพียงชนิดเดียวโดยไม่ได้
 อาหารอย่างอื่นร่วมด้วย และมีมารดา 1 คนที่
 หยุดให้นมมารดาแก่บุตร ในมารดาที่ตอบว่าให้
 นมผสมแก่บุตร พบว่า ทุกคนมีการเลือกใช้นม

ผสมสำหรับเลี้ยงทารกตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 1 ปี (infant formula) ได้ถูกต้อง การศึกษาถึงการให้ อาหารชนิดอื่นนอกจากนมพบว่า มีเด็ก 70 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 ที่เริ่มได้รับอาหารอื่น

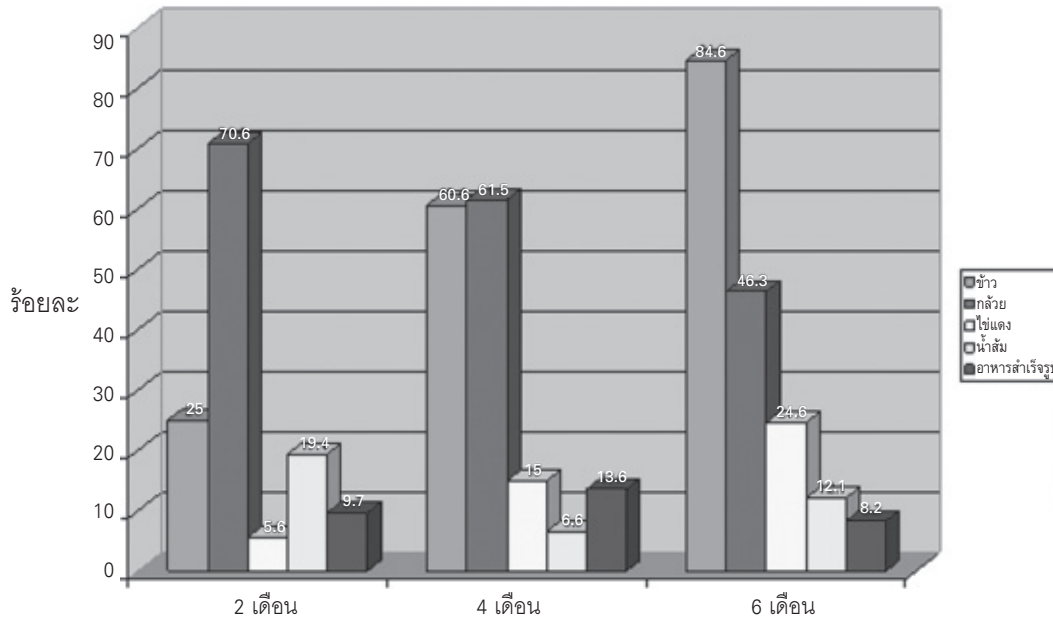
นอกจากนม และจำนวนมื้อของอาหารอื่นที่ได้รับ อยู่ระหว่าง 1-3 มื้อต่อวันดังแสดงในตารางที่ 3 ชนิดของอาหารดังแสดงในรูปที่ 1

ตารางที่ 3 ชนิดของนมที่ดื่มและจำนวนมื้อของอาหารอื่นนอกจากนมที่รับประทานต่อวันเมื่ออายุ 2,4 และ 6 เดือน

จำนวนมื้อของอาหารอื่นนอกจากนมต่อวัน	ชนิดของนม			
	นมมารดา อย่างเดียว	นมมารดา ร่วมกับนมผสม	นมผสม อย่างเดียว	รวม
อายุ 2 เดือน; คน (ร้อยละ)				
● ไม่ได้กินอาหารอื่น	52 (19.1)	67 (24.6)	83 (30.5)	202 (74.3)
● 1 มื้อ	8 (2.9)	11 (4.0)	11 (4.0)	30 (11.0)
● 2 มื้อ	6 (2.2)	15 (5.5)	16 (5.9)	37 (13.6)
● 3 มื้อ	0 (0)	1 (0.4)	1 (0.4)	3* (1.1)
อายุ 4 เดือน; คน (ร้อยละ)				
● ไม่ได้กินอาหารอื่น	3 (1.2)	4 (1.6)	27 (10.9)	34 (13.8)
● 1 มื้อ	19 (7.7)	19 (7.7)	57 (23.1)	95 (38.5)
● 2 มื้อ	24 (9.7)	8 (3.2)	69 (27.9)	101 (6.9)
● 3 มื้อ	0 (0)	2 (0.8)	15 (6.1)	17 (6.9)
อายุ 6 เดือน; คน (ร้อยละ)				
● ไม่ได้กินอาหารอื่น	0 (0)	1 (0.4)	8 (3.2)	9 (3.6)
● 1 มื้อ	8 (3.2)	6 (2.4)	34 (13.7)	48 (19.3)
● 2 มื้อ	27 (10.8)	12 (4.8)	111 (44.6)	150 (60.2)
● 3 มื้อ	6 (2.4)	4 (1.6)	32 (12.8)	42 (16.9)

*เด็ก 1 คนไม่ได้ดื่มนมใด

รูปที่ 1 แสดงร้อยละของอาหารชนิดอื่นนอกจากนมที่เด็กได้รับประทานเมื่ออายุ 2, 4 และ 6 เดือน

การศึกษาเมื่อเด็กอายุ 4 เดือน พบว่า มารดาจำนวน 247 คน ตอบการสัมภาษณ์ คิดเป็นร้อยละ 78.2 ในจำนวนนี้มีมารดาเพียง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 ที่ยังคงให้บุตรได้รับนมมารดาเพียงชนิดเดียวโดยไม่ได้ให้อาหารอย่างอื่นร่วมด้วย และพบว่ามีเด็ก 34 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 ที่ยังไม่ได้รับประทานอาหารอื่นนอกจากนม และเด็ก 96 คน คิดเป็นร้อยละ 38.7 ที่รับประทานอาหารอื่นนอกจากนม 1 มื้อต่อวัน และเด็ก 118 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 ที่ได้รับประทานอาหารอื่นมากกว่า 1 มื้อต่อวัน ดังแสดงในตารางที่ 3

การศึกษาเมื่อเด็กอายุ 6 เดือน พบว่า มารดาจำนวน 249 คน ตอบการสัมภาษณ์ คิดเป็นร้อยละ 78.8 ในจำนวนนี้ไม่มีเด็กคนใดที่ยังคงได้รับน้ำนมมารดาเพียงชนิดเดียวการศึกษา

ถึงการให้อาหารชนิดอื่นนอกจากนมพบว่า มีเด็ก 9 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7 ที่ยังไม่ได้รับประทานอาหารอื่นนอกจากนม เด็ก 48 คน คิดเป็นร้อยละ 19.3 ที่รับประทานอาหารอื่นนอกจากนม 1 มื้อต่อวัน และเด็ก 192 คน คิดเป็นร้อยละ 77.1 ได้รับประทานอาหารอื่นมากกว่า 1 มื้อต่อวัน ดังแสดงในตารางที่ 3

วิจารณ์

จากการศึกษามารดาที่คลอดบุตรในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีซึ่งระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงธันวาคม พ.ศ.2548 พบว่า เมื่อแรกคลอดบุตร มารดามีความตั้งใจที่จะให้บุตรได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียวร้อยละ 43.7 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ สุจิตา

ปรางสุภาวงศ์ และคณะ⁶ ที่รายงานจากโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในจังหวัดปทุมธานีและใกล้เคียงเมื่อปี พ.ศ. 2543 พบว่าการศึกษาคั้งนี้มีอัตราความตั้งใจให้บุตรได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียวร้อยละ 53.6 ทั้งนี้ อาจเนื่องด้วยโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพฯ กำลังเริ่มโครงการสายสัมพันธ์แม่-ลูก ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 เมื่อเปรียบเทียบกับโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติที่เริ่มโครงการฯ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และทำการวิจัยหลังจากเริ่มโครงการได้ 8 ปี นอกจากนี้ความแตกต่างของประชากรของการศึกษาคั้งนี้จากการศึกษาคั้งก่อนก็อาจมีส่วนสำคัญในความแตกต่างของอัตราความตั้งใจให้นมบุตรด้วยนมมารดาเมื่อแรกคลอด เช่น การศึกษาคั้งนี้พบว่ามารดามีอายุมากกว่า (27.3 ปี ต่อ 25.9 ปี) จบการศึกษาระดับสูงสุดสูงกว่า โดยจบการศึกษาเท่ากับหรือสูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 78.1 เทียบกับร้อยละ 44.0 ของการศึกษานอกระบบ และมารดาจากการศึกษานอกระบบมีอาชีพเป็นแม่บ้านมากกว่าการศึกษานอกระบบครั้งนี้ ซึ่งความแตกต่างของประชากรนี้อาจมีผลต่อทัศนคติในการเลี้ยงบุตรได้ เช่น จากการศึกษานี้พบว่า ปัจจัยด้านอาชีพมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว โดยมารดาและบิดาที่ประกอบอาชีพ

รับจ้าง พนักงานบริษัท หรือเกษตรกรมักจะเลือกให้นมผสมแก่บุตรและอาจให้นมมารดาช่วยมากกว่าเลือกให้นมมารดาเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน มารดาส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แม้ว่าจะมีกฎหมายให้มารดาสามารถลางานเพื่อเลี้ยงบุตรได้เป็นเวลา 3 เดือนก็ตาม แต่อาจไม่เพียงพอแก่การตัดสินใจเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมีสาเหตุมาจากมารดา ยังไม่เห็นความสำคัญของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และอาจมีแรงจูงใจในเรื่องค่าตอบแทน หากมารดากลับมาทำงานก่อนกำหนด รวมทั้งอิทธิพลจากการโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารทารก และเด็กเล็กที่ชักชวนให้บิดา มารดาเข้าใจว่ามีคุณค่าใกล้เคียงและสามารถทดแทนนมมารดาได้ ซึ่งหากมารดาได้รับความรู้ และการดูแลอย่างเหมาะสมตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และหลังคลอดบุตรจากบุคลากรทางการแพทย์ จะทำให้มารดามีความมั่นใจในการที่จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แม้ว่ามารดาจะต้องออกไปทำงานนอกบ้านก็ตาม

เมื่อศึกษาถึงระยะเวลาที่ตั้งใจจะให้ นมมารดาแก่บุตร พบว่าความตั้งใจจะเลี้ยงบุตรด้วย นมมารดา นานเฉลี่ย 6.8 เดือน ซึ่งตรงกับเป้าหมายขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดให้ทารกได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน⁴ แต่ทั้งนี้ความตั้งใจที่ให้ไว้ในการ สัมภาษณ์เมื่อแรกคลอดไม่สามารถรับประกันความสำเร็จ และระยะเวลาจริงของการให้นมมารดาแก่บุตรจริง ดังจากการศึกษานี้จะพบว่า

เมื่อสัมพัทธ์มารดาที่นำบุตรมารับบริการที่คลินิกเด็กดี เมื่ออายุ 2, 4 และ 6 เดือน ถึงพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร พบว่ามีมารดาเพียงร้อยละ 19.1 และ 1.2 ที่ยังคงเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว เมื่อทารกอายุครบ 2 และ 4 เดือนตามลำดับ ส่วนอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวเมื่อทารกอายุครบ 6 เดือนเท่ากับร้อยละ 0 ซึ่งเป็นอัตราที่ยังต่ำกว่าเป้าหมายของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดเป้าหมายอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวเป็นระยะเวลา 6 เดือนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9(พ.ศ. 2545-2549) ไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30⁹ และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาอื่นๆ จะพบว่า อัตราการให้นมมารดาแก่บุตรจากการศึกษาครั้งนี้อยู่ในระดับที่ต่ำมาก แต่สิ่งที่พบคล้ายกันของแต่ละการศึกษาคืออัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจะลดลงตามอายุของทารกที่มากขึ้น การศึกษาอื่นที่เปรียบเทียบ เช่น การศึกษาที่โรงพยาบาลแพร์ พ.ศ. 2547-2548 พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวร้อยละ 4-6 เดือนเท่ากับร้อยละ 19⁸ การศึกษาที่โรงพยาบาลรามาริบัติ ปี พ.ศ.2547 พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวที่ 2, 4 และ 6 เดือน เป็นร้อยละ 44.8, 24.1 และ 8.6 ตามลำดับ⁵ การศึกษาของสำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย ในปี พ.ศ.2548 พบว่าทั่วประเทศมีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว 6 เดือนเพียงร้อยละ 14.5 หากสำรวจราย

ภาคแล้วพบว่าภาคกลางมีทารกที่ได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียวยาวนาน 6 เดือนเพียงร้อยละ 9 ซึ่งเป็นอัตราที่น้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ¹⁰ การศึกษาจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ปีพ.ศ. 2548-2549 พบว่า ร้อยละ 7.6 ของเด็กอายุ 0-3 เดือน และ ร้อยละ 5.4 ของเด็กอายุ 0-5 เดือนที่ได้ดื่มนมแม่อย่างเดียว และอัตรานี้มีความแตกต่างระหว่างภูมิภาคโดยพบว่า ภาคกลาง (รวมกรุงเทพมหานคร) มีเด็กที่ดื่มนมแม่อย่างเดียวร้อยละ 2.4 ของเด็กอายุ 0-5 เดือน¹¹ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้อยู่ในระดับที่ต่ำมากอาจเนื่องจากเป็น การศึกษาในโรงพยาบาลตติยภูมิซึ่งมุ่งเน้นไปที่การรักษาโรคขั้นสูง แต่อาจละเลยการป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพไป นอกจากนี้การที่โรงพยาบาลเพิ่งเริ่มเปิดดำเนินการ (พ.ศ.2543) ทำให้ยังขาดแคลนบุคลากรรวมทั้งความเข้าใจในการปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามผลที่ดี ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับการปฏิบัติรวมทั้งทำการศึกษาภายหลังจากที่โรงพยาบาลได้ประกาศเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกต่อไป

เมื่อศึกษาอัตราการให้อาหารเสริมตามวัย (Complementary feeding) พบว่ามีทารกได้รับอาหารอื่นนอกจากนมมารดาและนมผสมที่อายุ 2 เดือนถึงร้อยละ 25.7 ซึ่ง เป็นอัตราที่ต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจของกระทรวงสาธารณสุข¹² ในปี พ.ศ.2546 ที่พบว่า

มีการให้อาหารชนิดอื่นเมื่อทารกอายุ 2-3 เดือน ถึงร้อยละ 49 แสดงว่ากลุ่มมารดาที่ทำการศึกษามีความเข้าใจดีพอควรเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร และดีมากกว่าการศึกษาในอดีต เมื่อศึกษาถึงชนิดอาหารที่ทารกได้รับก่อนวัยอันสมควร นอกเหนือจากนมมารดา พบว่าอาหารที่ทารกได้รับมากที่สุดคือ ก๋วยเตี๋ยว ข้าวบด และน้ำส้มคั้น ร้อยละ 70.8, 25 และ 19.4 ตามลำดับ ซึ่งเป็นอัตราที่ใกล้เคียงกันเมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจของกระทรวงสาธารณสุข เมื่อศึกษาถึงการได้อาหารถึงสำเร็จรูป พบว่ามีอัตราไม่แตกต่างกัน ระหว่างทารกอายุ 2, 4 และ 6 เดือน และเป็นอัตราที่ต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจของกระทรวงสาธารณสุขที่พบว่ามีอัตราการให้อาหาร ถึงสำเร็จรูปก่อนวัยอันสมควรถึงร้อยละ 39.6 และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเมื่อทารกอายุ 2, 4 และ 6 เดือน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากประชากรในเขตพื้นที่โรงพยาบาล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้าง มีรายได้ไม่มากนักประกอบกับสามารถหาวัตถุดิบในการทำอาหารให้ทารกได้ง่ายมากกว่าการหาซื้ออาหารถึงสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังมีทารกอีก ร้อยละ 11.0, 13.6 และ 1.1 ที่ได้อาหารอื่นนอกจากนมเป็นจำนวน 1, 2 และ 3 มื้อ ตามลำดับ และยังพบเด็ก 1 คนที่ได้อาหารอื่นนอกจากนมจำนวน 3 มื้อโดยไม่ได้ดื่มนมชนิดใด ซึ่งนักวิจัยได้ให้คำแนะนำแก้ไขและต่อมาพบว่าเด็กได้รับนมผสมร่วมและได้ลดจำนวนมื้ออาหารอื่นลงเหลือ 2 มื้อเมื่ออายุ 4 เดือน

หากพิจารณาตามข้อแนะนำแนวทางการให้อาหารเสริมตามวัยสำหรับทารก ที่ชมรมโภชนาการเด็กแห่งประเทศไทยร่วมกับเครือข่ายเด็กไทยไม่กินหวานจัดทำขึ้นนั้น¹³ แนะนำให้ทารกได้รับนมมารดาเพียงอย่างเดียวจนอายุ 4-6 เดือน หากมีความจำเป็นเช่นมารดามีภาวะขาดสารอาหารหรือทารกมีการเจริญเติบโตต่ำกว่าเกณฑ์อาจพิจารณาให้อาหารเสริมตามวัยเมื่อทารกอายุ 4 เดือนได้ 1 มื้อ การที่ทารกได้อาหารอื่นก่อนวัยอันสมควรโดยเฉพาะในวัยเพียง 2 เดือน อันเนื่องมาจากพฤติกรรมการเลี้ยงดูทารกที่ไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้ทารกได้รับปริมาณน้ำมน้อยลง ซึ่งทำให้ได้รับปริมาณสารอาหารไม่เพียงพอโดยเฉพาะโปรตีน มีผลทำให้การพัฒนาทางด้านร่างกายและสมองด้อยลง เป็นสาเหตุในการขัดขวางการพัฒนาศักยภาพของทารกซึ่งนับเป็นปัญหาที่เรื้อรังและสมควรแก้ไขต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่า ร้อยละ 47.8 ของเด็กอายุ 4 เดือน และ ร้อยละ 76.1 ของเด็กอายุ 6 เดือนที่ได้อาหารอื่นนอกจากนมมากกว่า 1 มื้อซึ่งเป็นการให้อาหารเสริมที่ไม่เหมาะสมตามวัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเช่นกัน

จากข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประชากรในเขตจังหวัดนครนายกมีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาที่ต่ำ และมีพฤติกรรมการเลี้ยงดูทารกที่ไม่ถูกต้อง การเริ่มให้อาหารอื่นที่นอกเหนือจากนมมารดาแก่ทารกเร็วกว่าที่ควรอยู่มากซึ่งปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและ

สมอง พฤติกรรมการเลี้ยงดูทารกที่ไม่ถูกต้อง
นี้ ยังพบได้ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย
สภาวะการณืเหล่านี้อาจนำมาสู่ภาวะทุพโภชนา
การ บริโภคนิสัยที่เสี่ยงต่อโรคเรื้อรังในอนาคตได้
ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันสถิติการเป็นโรคความดัน
โลหิตสูงและเบาหวาน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
และพบได้ในทุกพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษานี้พบว่าอัตราการเลี้ยงดู
ด้วยน้ำนมมารดาอย่างเดียวที่อายุ 2, 4 และ 6
เดือน คิดเป็นร้อยละ 19.1, 1.2 และ 0 ตามลำดับ
และร้อยละ 25.7, 47.8 และ ร้อยละ 76.1
ของเด็กอายุ 2, 4 และ 6 เดือนได้รับอาหารเสริม
ไม่เหมาะสมตามวัย แสดงให้เห็นว่า มารดาซึ่ง
คลอดบุตรในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ถึงธันวาคม พ.ศ. 2548
มีอัตราการเลี้ยงดูด้วยนมมารดาที่ต่ำ และ
มีพฤติกรรมการเลี้ยงดูทารกที่ไม่ถูกต้อง มีการ
เริ่มให้อาหารอื่นที่นอกเหนือจากนมมารดา แก่
ทารกเร็วกว่า และจำนวนมากกว่าที่ควรซึ่งปัญหา
เหล่านี้ อาจมีผลกระทบต่อการพัฒนาสุขภาพ
ของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและสมอง ดังนั้นควร
ต้องทำกิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงดูด้วยน้ำนม
มารดาให้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง อาจมีการ
ให้ความรู้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ
หมู่บ้าน (อสม.) และบุคคลในครอบครัวของหญิง
ตั้งครรภ์ เพื่อช่วยมารดาอีกทางหนึ่ง และหลัง

จากที่โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ประกาศ
เป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกแล้วควรที่จะ
ได้ทำการศึกษาข้อมูลต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนการศึกษาจากเงิน
รายได้โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะแพทย
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

1. Cunningham AS, Jelliffe DB, Jelliffe EFP. Breast-feeding and health in the 1980s: a global epidemiologic review. *J Pediatr* 1991;118:659-66.
2. Oddy WH. Breast feeding protects against illness and infection in infants and children : a review of the evidence. *Breast feed Rev* 2001;9:11-8
3. World Health Organization The World Health Organization's infant-feeding recommendation. *Wkly Epid Rec* 1995;17:117-220.
4. World Health Organization: The optimal duration of exclusive breastfeeding. Note for the Press No. 7, April 2, 2001. [cited June 26, 2008] Available from: www.who.int/inf-pr-2001/er/note2001-07.html.

5. ธิติมา เงินมาก. อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 4 และ 6 เดือนหลังคลอดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในมารดาที่คลอดครบกำหนดในโรงพยาบาลรามาริบัติ [cited June 26, 2008] Available from: http://www.thaipediatrics.org/detail_journal.php?journal_id=165.
6. สุธิดา ปรางสุรางค์, ภาสกร ศรีทิพย์สุโข. การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในทารกที่คลอดในโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ: โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2543;9:80-7.
7. จินตนา พัฒนพงศธร, ศันสนีย์ เจตนประยูกรัต. รายงานการวิจัยอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. [cited June 26, 2008] Available from: <http://rh.anamai.moph.go.th/res/research>
8. ตามรอยเครือข่ายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. [cited Jan 26, 2009] Available from: http://www.phraehospital.go.th/nurse/link/km_nurse/obg/breastfeeding.html
9. ตัวชี้วัดและเป้าหมายงานส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็กในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 [cited May 2, 2008] Available from: <http://kpo.moph.go.th/Webkpo/pro/mcha-aweb/Index.htm>
10. อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย [cited June 26, 2008] Available from: URL:http://www.moph.go.th/show_hotnew.php?idHot_new=19792.
11. ศิราภรณ์ สวัสดิ์วิตร, สุนทรี รัตนชูเอก. อิมด้วยนม. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.สุขภาพคนไทย 2551. [cited Mar 26, 2009] Available from: <http://www.hiso.or.th/hiso/HealthReport/report2008-THAI.php?manu=4>
12. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. สถานการณ์ภาวะโภชนาการของประเทศไทย รายงานในปี พศ.2548 . [cited June 26, 2008] Available from: <http://nutrition.anamai.moph.go.th/>
13. .ชมรมโภชนาการเด็กแห่งประเทศไทย. ข้อเสนอแนะแนวทางการให้อาหารเสริมสำหรับทารก. ใน: อุมภาพร สุทัศน์วรวิฑูมิ, นลินี จงวิริยะพันธ์, สุภาพรพรณ ตันตราชีวรร, บรรณาธิการ. โภชนาการแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวดยจำกัด,2550. หน้า 1-22.